

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTAV SPECIÁLNĚPEDAGOGICKÝCH STUDIÍ

Lenka Lipovská
III. ročník - prezenční studium
Speciální pedagogika – komunikační techniky

ČÍSLOVKY V ČESKÉM ZNAKOVÉM JAZYCE

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Kučera

OLOMOUC 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a čerpala jen z uvedených zdrojů.

V Olomouci 20. 6. 2012

Podpis.....

Poděkování:

Děkuji panu Mgr. Pavlu Kučerovi za odborné vedení práce, cenné rady a poskytnuté materiály. Děkuji SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené v Olomouci i MŠ a ZŠ pro sluchově postižené v Brně za umožnění provedení výzkumného šetření. Také všem pedagogům, kteří byli ochotni semnou spolupracovat a umožnili mi tak získat materiál pro praktickou část této bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	5
Teoretická část.....	6
1 Základní pojmy.....	6
1.1 Neslyšící / neslyšící.....	6
1.1.1 Kultura neslyšících.....	7
1.2 Sluchové postižení.....	8
1.3 Sluchové vady.....	8
2 Základní atributy jazyka.....	12
2.1 Jazyk.....	12
2.2 Znak.....	12
2.2.1 Vlastnosti znaku.....	13
2.3 Český znakový jazyk.....	15
2.3.1 Základní rysy přirozeného (znakového) jazyka.....	15
2.3.2 Další rysy přirozeného jazyka.....	17
3 Číslovky.....	20
3.1 Číslovky v českém jazyce.....	20
3.2 Číslovky v českém znakovém jazyce.....	20
Praktická část.....	25
3 Kde se provádělo výzkumné šetření.....	25
3.1 MŠ a ZŠ pro sluchově postižené v Brně.....	25
3.1.1 Bilingvismus.....	25
3.2 SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené v Olomouci.....	26
3.2.1 Totální komunikace.....	26
4 Respondenti a použité metody.....	28
5 Znak zjištěné při výzkumném šetření.....	30
6 Výsledky výzkumného šetření.....	45
 Závěr.....	 47
Seznam literatury	
Seznam příloh	
Přílohy	
Anotace	

Úvod

Dnes už asi každý z laické veřejnosti ví, že znakový jazyk je komunikační prostředek využívaný převážně lidmi se sluchovým postižením. Pomalu se rozšiřuje jeho znalost i mezi slyšící společnost, čemuž napomáhají hlavně různé kurzy znakového jazyka. Zájem lidí může být různý. Přiblížení se skupině neslyšících ať z pracovních nebo soukromých důvodů, narození dítěte s poruchou sluchu či pouhé rozšíření svých znalostí. Kdybychom se zeptali slyšící veřejnosti, jestli znají nebo si dokážou představit nějaký znak, většina by nějaký dokázala vymyslet. Spoustu znaků je totiž odvozených a nevědomky je používají i slyšící. Například když naznačují kouření, používají ukazovací zájmena, naznačují nějakou činnost jako třeba pít, plavat, cvičit. Zvládli by i napočítat do deseti. Ale jak je to s počty dál a co teprve když chtějí říci jaké je datum nebo kolik je hodin. I když se to nezdá, číslovky jsou velmi obsáhlá kapitola. Každý druh číslovek ať základní, řadové, násobné a další se znakuje trochu odlišným způsobem. Svoji „artikulaci“ mají i datумы, hodiny a vše kde se čísla vyskytují.

Jako u většiny znaků se i s číslovkami se můžeme setkat v několika variantách. A touto problematikou se právě zabývá tato práce. Zaměřila jsem se na základní školy pro žáky se sluchovým postižením v Brně a Olomouci.

Pokud se někdo zabývá znakovým jazykem, měl by mít alespoň částečně představu o problematice neslyšících. Proto se v první části práce seznámíte s termíny Neslyšící a neslyšící a věřte a není rozdíl pouze ve velikosti prvního písmene. Dále o sluchovém postižení, vadách sluchu a hlavně cože to ten znakový jazyk je a jaké jsou jeho základní rysy. Když už se zabýváme číslovkami, nesmí chybět ani zmínka o nich. Tudíž si připomeneme jejich dělení. V praktické části práce přímo porovnáím zjištěné znaky od vyučujících z obou škol. Abych zjistila, do jaké míry se mohou lišit různé tvary číslovek. Všechny zjištěné varianty číslovek v této práci budu demonstrovat já osobně.

Teoretická část

1 Základní pojmy

1.1 Neslyšící / neslyšící

Původní zákon 155/1998., o znakové řeči § 2 definuje neslyšící jako osoby, „*které ohluchly před rozvinutím mluvené řeči a u nichž velikost a charakter sluchové vady neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, a dále osoby později ohluchlé a nedoslýchavé, které samy považují znakovou řeč za primární formu své komunikace.*“

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, který novelizuje zákon 155/1998 v § 2 považuje za neslyšící ty osoby, „*které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.*“

Pojem neslyšící s malým n na začátku je obecný termín pro označení všech osob s takovým sluchovým postižením, které jim neumožňuje slyšení a rozumění mluvené řeči.

Pojem Neslyšící s velkým N se odlišuje převážně tím, že Neslyšící jsou společenstvím osob s vlastní kulturou, hodnotami, ale nemusí sem patřit všichni neslyšící. Ti kdo se do skupiny Neslyšících řadí se „*cítí být příslušníky jazykové a kulturní menšiny.*“ (Horáková, 2012, s. 110) Mohou to být i slyšící lidé, mající neslyšícího člena rodiny (rodiče, manžel, manželka) nebo se často pohybují v okruhu těchto osob a uznávají zásady a postoje Neslyšících. Paddenová (sec. cit. in Kosinová, 2008, s. 16) ale konstatuje, „*že členové komunity neslyšících se shodují v tom, že slyšící jedinci se nikdy nemohou plně stát členy neslyšící komunity. I když mají neslyšící rodiče a jsou rodilými mluvčími znakového jazyka, stále jim chybí prožitek vyrůstat jako neslyšící.*“

Stát se jedním z komunity Neslyšících, probíhá jako přirozený proces adaptace do jejich společnosti. Dotyčný by měl být přijat i současnými příslušníky komunity.

Ladd (sec. cit. in Kosinová, 2008) sepsal body z kterých by měla osoba, která se chce stát součástí komunity Neslyšících splňovat alespoň jeden.

- Svoji hluchotu mít zděděnou po rodičích nebo prarodičích.
- Být současným nebo bývalým žákem školy pro neslyšící.
- Udržovat vztahy se členy komunity Neslyšících.

Další body založené na podmínkách uvádí Bakerová a Cokely (sec. cit. in Kosinová, 2008).

- Podmínka audiologická – Sluchová vada může být „výhodou“ pro lepší a rychlejší přijetí mezi Neslyšící.
- Podmínka politická – Veřejně se účastnit a mít podíl na všech podstatných věcech souvisejících s komunitou Neslyšících.
- Podmínka jazyková – Umět znakový jazyk ve všech směrech (správně ho používat a rozumět mu).
- Podmínka společenská – Podílení se na chodu života a funkčnosti komunity Neslyšících.

Woll – Ladd (sec. cit. in Kosinová, 2008) uvádí, že hluchota, komunikace a vzájemná podpora jsou atributy na jejichž základě vytvářejí Neslyšící své komunity.

- Hluchota – Hlavní znak, který odlišuje „většinu“ příslušníků komunity Neslyšících od jiných komunit, hlavně slyšících.
- Komunikace – V České republice probíhá komunikace mezi Neslyšícími českým znakovým jazykem. Tím se odlišuje od jiných komunit neslyšících z jiných zemí. Každá komunita má svůj znakový jazyk, podle toho z jaké pochází země.
- Vzájemná podpora – Vzájemná podpora je silnou stránkou komunity Neslyšících. V běžném životě, může kdykoliv nastat problém, nedorozuměním či neporozuměním si hlavně se slyšícími lidmi. Proto je vzájemná pomoc a podpora mezi Neslyšícími důležitá.

1.1.1 Kultura Neslyšících

Kulturu definuje Potměšil (2003, s. 183) jako „*systém hodnot, názorů a standardů, které provází myšlení, pocity a chování lidí. Kultura je předávaná, vyučovaná a průběžně se vyvíjí.*“

Jenda z nejdůležitějších složek kultury Neslyšících je znakový jazyk. Ten nemohl být v dřívější době zaznamenán, jelikož jediná možnost uchování jazyka byla v psané formě. Dnes se ale znakový jazyk díky moderním možnostem může vyrovnat mluvenému jazyku, protože ho můžeme zaznamenat ve formě videozáznamu na CD a DVD. Tudíž není problém uchovat různé informace, sdělení, vyprávění či pohádky i pro další generace neslyšících.

(Potměšil, 2003; Kosinová, 2008)

Do kultury Neslyšících patří i vyprávění anekdot, příběhů, hry (vše samozřejmě ve znakovém jazyce) a různá umělecká tvorba (např. pantomima, poezie, divadlo pro neslyšící). Toto umění je všem Neslyšícími známé a má svoji tradici na různých festivalech a přehlídkách. (Kosinová, 2008)

1.2 Sluchové postižení

Lidé se sluchovým postižením tvoří jednu ze skupin, kterou se zabývá např. audiologie, která patří do medicínských oborů nebo nám bližší speciální pedagogika, přesněji obor surdopedie. (Souralová, 2007) Surdopedie se nezabývá pouze vadou sluchu, ale člověkem jako celkem. Její hlavní činností je edukace a socializace těchto osob.

Sluchové postižení „*neovlivňují jenom řeč, ale celý život jedince. Omezují nejen orientaci podle slyšených zvuků, ale hlavně znesnadňují, až omezují dorozumívání.*“ (Janotová, Svobodová, 1998, s. 8) Mají vliv na celkovou socializaci jedince se sluchovým postižením do intaktní společnosti.

1.3 Sluchové vady

Sluchové vady jsou způsobeny vznikem poškození v některé z částí sluchového ústrojí. Tyto vady se projevují tak „*že je nějakým způsobem snížena kvalita či kvantita slyšení.*“ (Potměšil, 2003, s. 25) V některých případech hraje určitou roly také dědičnost.

Sluchové vady můžeme rozdělit podle místa ve sluchovém ústrojí, kde ke vzniku poškození sluchu došlo na vady převodní, percepční, kombinované a centrální.

- Sluchové vady převodní – Vznikají ve vnějším nebo středním uchu. V těchto částech ucha se nachází mechanická část sluchové dráhy. Pokud zde nastane

porucha „je narušen převod zvukových vibrací do hlemýždě. Proto takové vady nazýváme vady převodní.“ (Hrubý, 1998, s. 40) Nezpůsobují úplnou ztrátu sluchu (hluchotu). Dochází pouze k nedoslýchavosti, kdy sluch se zhorší maximálně o 65dB. Hůře jsou slyšitelné hluboké tóny. Zvyšuje se potřeba vyšší síly zvuku, aby mohl člověk porozumět. Z toho plyne, že osobě s převodní vadou můžeme usnadnit komunikaci zesílením zvuku našeho hlasu či zmenšením proxemické vzdálenosti od tohoto člověka. V horších případech se pro kompenzaci využívají sluchadla nebo se sluchová vada řeší operativně. Převodní vady mohou být způsobeny ucpáním vnějšího zvukovodu ušním mazem, deformitami vnějšího nebo středního ucha, záněty vnějšího zvukovodu, přerušením řetězu středoušních kůstek, otosklerózou a cholesteatem.

- Sluchové vady percepční – Vznikají ve vnitřním uchu. Dochází ke zhoršení slyšení vysokých tónů a vnímání některých hlásek převážně sykavek. Oproti převodním vadám způsobují špatné rozlišování slov, přetvoření slyšené řeči a mohou vést až k úplné hluchotě, proto jsou tyto vady značně horší. Na jejich vzniku se podílejí např. ototoxická antibiotika. Mohou vznikat u plodu ještě v těle matky a to když gravidní žena používá drogy, ototoxické látky, dostane infekci cytomegalovirem nebo toxoplasmózu případně jako následek nekompatibility Rh faktoru. Hluchota může nastat např. po prodělání meningitidy (je-li bakteriálního původu) což je zánět mozkových blan nebo po úrazu hlavy.
- Sluchové vady kombinované (smíšené) – Tyto vady společně způsobují vady převodní i percepční. Mají vliv na slyšení a porozumění řeči.

(Hrubý, 1998; Janotová, Svobodová, 1998)

- Sluchové vady centrální – Podle Šlapáka (1995) jde o složité poškození, zapříčiněné „různými procesy, které postihují podkorový a korový systém sluchových drah.“ (sec. cit. in Souralová, 2007, s. 9) Vrozené vývojové poruchy zevního ucha způsobující středně těžké nebo těžké vady sluchu mají vliv na celkové sluchové vnímání. Náprava je možná chirurgickým zákrokem. (Souralová, 2007)

Sluchové vady dělíme i podle doby vzniku.

Hrubý (1998) uvádí dělení:

- Sluchové vady vrozené – Dítě se s vadou už narodí. Má buď předpoklad ke sluchové vadě (dědičnost) nebo dojde k poruše ve sluchovém ústrojí plodu.
- Sluchové vady získané – Dítě má při narození sluch v pořádku, vada vzniká až později.

Souralová (2007) uvádí dělení:

- Sluchové vady prelingvální – Vznikají ještě před ukončením základního vývoje řeči. Tudíž se řeč dále nevyvíjí a její úroveň začne klesat. Mohou být tedy vrozené nebo získané.
- Sluchové vady postlingvální – Vznikají, až když je základní vývoj řeči ukončen a řeč je fixovaná. Mluvní projev se může změnit v hlasitosti projevu, melodičnosti řeči či při artikulaci některých hlásek.

Světová zdravotnická organizace (WHO) roku 1980 vydala mezinárodní stupnici sluchových poruch, kterou rozdělila podle velikosti sluchové ztráty v dB.

- Lehká sluchová porucha: 26 – 40 dB
- Střední sluchová porucha: 41 – 55 dB
- Středně těžká sluchová porucha: 56 – 70 dB
- Těžká sluchová porucha: 71 – 91 dB
- Úplná ztráta sluchu

(Souralová, 2005)

Nejvíce užívané názvy pro pojmenování velikosti sluchové ztráty v surdopedii jsou lehká nedoslýchavost, střední nedoslýchavost, těžká nedoslýchavost, zbytky sluchu a hluchota. (Souralová, 2007)

Potměšil (2003) sluchové ztráty popisuje takto:

- Lehká nedoslýchavost – Nejlehčí sluchová porucha. Daná osoba nemá problémy při běžné komunikaci. Obtíže nastávají, pokud se komunikace odehrává v hlučném prostředí, na větší vzdálenost nebo druhá osoba mluví šepem.
- Střední nedoslýchavost – Dotyčný stále může s ostatními komunikovat, aniž by potřeboval kompenzační pomůcku (sluchadlo). Jeho sluchové schopnosti jsou ale

omezené. Pro kvalitní komunikaci by osoba s níž hovoří neměla být ve větší vzdálenosti než „*jeden až tři metry*.“ (Potměšil, 2003, s. 21)

- Těžká nedoslýchavost – Dotyčnému způsobuje potíže při komunikaci, jelikož je schopný slyšení na maximální vzdálenost jednoho metru.
- Zbytky sluchu – Osoby se zbytky sluchu mají vrozenou nebo získanou jen částečnou ztrátu sluchu. Oněch zbytků sluchu se využívá „*při výstavbě mluvené řeči*.“ (Potměšil, 2003, s. 20)
- Hluchota – Úplná ztráta sluchu. Může být vrozená nebo k ní dochází ještě v raném věku dětí. Tito lidé nejsou schopni slyšení ani při použití kompenzačních pomůcek.

2 Základní atributy jazyka

2.1 Jazyk

Jazyk je přirozený komunikační systém, pomocí kterého se lidé dorozumívají. Sdělují si své pocity, dojmy, různé zprávy a informace. Má svá vlastní pravidla a užívá se na určitém území. Lze ho nalézt v několika podobách v různých oblastech. Lehce pozměněný spisovný jazyk je nazýván dialektem (např. valašský dialekt, ostravský dialekt, hanácký dialekt, brněnský dialekt, atd.). Hubáček (in. Hubáček, Jandová, Svobodová, 1996) uvádí další podoby jazyka, s kterými se můžeme setkat, např. jazyk mateřský, umělecký, odborný, hovorový atd.

Pod pojmem jazyk si můžeme představit „*systém znaků (kód) sloužící k dorozumívání v určitém etnickém společenství (národ, kmen apod.). Je uložen v paměti příslušníků tohoto společenství, a proto není přístupný přímému pozorování. O jeho existenci a vlastnostech si získáváme obraz jen nepřímou – zkoumáním konkrétních sdělení, realizovaných pomocí tohoto jazyka.*“ (Erhart, 1984, s. 7)

Za přirozený jazyk považujeme „*jazyk vzniklý přirozeným vývojem a užívaný v běžné komunikaci.*“ (Čermák, 1997, s. 338)

2.2 Znak

Znak můžeme definovat jako „*NĚCO, co zastupuje něco jiného na základě společné zkušenosti účastníků komunikace.*“ (Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008, s. 14) Pod pojmem NĚCO (jinak řečeno nosič – v této práci budeme dále užívat toto označení) máme možnost si představit cokoliv, co nás napadne: předmět, zvuk, obraz, událost...

Existují dvě pojetí znaku. První širší pojetí popisuje znak jako sémiotický termín. Druhé užší pojetí chápe znak jako jednotku znakového jazyka, přičemž komunikace je založena na vizuálně-motorické formě. V širším pojetí dělíme znaky na ikony, indexy, symboly a to podle toho jaký má nosič vztah k danému předmětu. Autorem této myšlenky je lingvista Charles Sandres Peirce.

- Ikon – Nosič je odvozen od předmětu, který pojmenovává. V mluveném jazyce do skupiny ikonů řadíme slova zvukomalebná. Ta představují zvuky, které mluvený jazyk napodobuje. Jsou to zvuky např. zvířat, strojů. Jelikož je znakový jazyk

vizuálně motorický systém napodobuje předměty, osoby, zvířata a děje na základě např. jejich podoby, způsobu používání či průběhu. Tyto znaky dále můžeme rozdělit do dvou skupin. Na znaky transparentní a translucidní.

- Transparentní neboli průhledné znaky jsou přímo odvozeny od věcí, které označují. Naznačují jejich užívání nebo průběh děje. I laická veřejnost je schopna poznat, co tyto znaky znamenají. Jsou to znaky např. pít, plavat, cvičit, kouřit, základní číslovky od 1 do 10.
- Translucidní neboli průsvitné znaky. Jejich odvození není tak zřejmé jako u transparentních. Jejich podstatu vědí jen lidé, kteří znakový jazyk umí nebo se ho teprve učí. Např. znaky ráno a večer představují východ a západ slunce.
- Index – Do této skupiny řadíme zájmena osobní (př. já, ty, on, ona, my, vy, oni), přivlastňovací (př. moje, tvoje, jeho, naše, vše, jejich), ukazovací (př. toto, tento, tyto, tato, tamto, tamti, tamten). A také příslovce místa, která označují, kde děj probíhá nebo případně místo na kterém se něco či někdo nachází (př. tady, táhle, tam, nahoře, dole).
- Symbol – Nosič je vázán na předmět, který označuje pouze tím, že se na daném označení společnost shodla a všichni uživatelé jazyka toto označení používají právě pro tu danou věc. V českém mluveném jazyce to může být jakékoliv slovo. Ve znakovém jazyce to jsou všechny ostatní znaky, které nespádají do dvou předchozích skupin.

(Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008)

2.2.1 Vlastnosti znaku

V sémiotickém pojetí by měl mít nosič jako jednotka přirozeného jazyka určité vlastnosti.

- Přístupnost smyslům – Nosič musí být možné vnímat minimálně jedním z našich smyslů. U mluveného jazyka tímto smyslem bývá sluch, u znakového jazyka zrak. Je ale možné mezi tyto smysly zařadit i hmat (využije se např. v komunikaci s osobou s hluchoslepotou při znakování ruku v ruce).
- Arbitrárnost – Mezi nosičem a předmětem, který zastupuje, není přímá souvislost.
- Konvenčnost – Jazyk a používání jednotlivých nosičů se řídí určitými pravidly, která jsou společností užívající daný jazyk uznávaná a dodržovaná. Zároveň díky

konvenčnosti známe význam konkrétních nosičů a můžeme je používat tak, že nám budou rozumět i ostatní uživatelé daného jazyka.

- Odlišitelnost od jiných znaků v systému – Měli by jsme být schopni od sebe odlišit jednotlivé znaky (nosiče) a nezaměňovat je s jinými jim podobnými. V mluveném jazyce se slova mohou odlišovat pouze jedním písmenkem či diakritikou. Ve znakovém jazyce to může být jiný tvar ruky.
- Diskrétnost a lineárnost – Diskrétnost v tomto případě představuje hranici mezi fonémy, tyto „jednotky jsou vzájemně oddělené, neexistují žádné postupné, pozvolné přechody jedné v druhou.“ (Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008, s. 20). Důležité je, že i nosič má pevně danou svoji podobu. Kladením jednotlivých fonémů za sebe vnikají slova. Změníme-li jejich pořadí, význam slova se změní. Toto kladení fonému (i slov, z kterých skládáme věty) nazýváme lineárnost.
- Sémantičnost – Každý nosič má svůj přesně daný význam. Stejně jako lidé mluvící českým jazykem vědí, co jaké slovo znamená, tak i uživatelé znakového jazyka znají významy jednotlivých znaků.
- Přenosnost v čase a prostoru (přemístitelnost) – Nosič musí mít vlastnost uchovatelnosti a přenositelnosti. Čili můžeme někomu předat informaci, aniž by, jsme byli společně a současně na jednom místě. Informaci můžeme zaznamenat buď v psané formě (mluvený jazyk) nebo jako videonahrávku (znakový jazyk).
- Kulturní přenosnost – „*Znak jako jeden z prostředků kulturní kontinuity a sociální soudružnosti daného společenství*“ (Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008, s. 22) se přenáší z generace na generaci. Tuto kulturní přenosnost najdeme v mluveném i znakovém jazyce.
- Neproměnlivost, stabilita – Nosiče jsou relativně stálé a tvoří základ komunikace v daných jazycích. Proto musí být známe všem uživatelům konkrétního jazyka. Nesmíme ale opomenout, že i jazyk podléhá historickému vývoji a mění svoji podobu.
- Negativnost a diferenčnost (protikladovost) – Každý nosič má určitou spojitost s jiným nosičem v jazyce. Významovou rozdílnost daných nosičů označujeme jako negativnost. Oproti tomu diferenčnost vymezuje konkrétní rozdíly mezi nosiči.
- Prevarikace – Prevarikace znamená, že lze využít řeč ke lhaní, klamání, dvojsmyslům a různým slovním hříčkám.

(Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008)

2.3 Český znakový jazyk

Český znakový jazyk je komunikační prostředek, který využívají převážně lidé se sluchovým postižením nebo slyšící při komunikaci s nimi. Mohou ho ale využívat i lidé s hluchoslepotou, přičemž využívají hmatu k odhmatávání konkrétních znaků. Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob ve znění pozdějších předpisů v § 4 definuje Český znakový jazyk jako: „*přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.*“ Má svá vlastní pravidla a gramatiku.

2.3.1 Základní rysy přirozeného (znakového) jazyka

Pod základními rysy znakového jazyka si můžeme představit jeho vlastnosti, kterých

je šest a jsou společné i pro český jazyk.

A) Systémovost – Jazyk má jasně danou strukturu, jejímiž hlavními pilíři jsou hierarchičnost, anizotropie a lineárnost.

Hierarchičnost znamená, že jazyk obsahuje jednotky od nejjednodušších až po složitější (lexémy), přičemž ty jednodušší jsou právě součástí složitějších. Nejmenší jednotky nazýváme fonémy. Jelikož nenesou význam, nepovažujeme je za znaky, ale i díky nim, můžeme rozpoznat smysl slova. Z fonémů se skládají morfémy. Morfém je nejmenší jednotka nesoucí význam, proto je považován za znak. V českém jazyce si lze pod morfémem představit předponu, příponu, kořen a koncovku slova.

„Spojením fonémů tedy vzniká morfém, morfémy vytvářejí vyšší jednotku – lexém, lexémy se skládají do vět, věty tvoří text. Hierarchické uspořádání jazykového systému si můžeme představit také jako nad sebou uspořádané roviny, které jsou nazývány podle jednotek, jež do nich náleží. Nejníže leží rovina fonologická, nad ní morfologická, dále lexikální, ještě výše větná a nejvýše textová.“ (Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008, s. 25 a 27)

Anizotropie neboli nesourodost jako vlastnost jazyka. V českém jazyce existují souhlásky (fonémy), které si jsou velmi podobné např. P/B; D/T;

Z/S; V/F; G/K, proto nacházíme vlastnost, která nám je pomůže rozdělit. V tomto případě je to znělost a neznělost, což poznáme pomocí sluchu. V případě znakového jazyka tyto rozdílné vlastnosti musí být viditelné. Některé znaky mají stejné postavení rukou a prstů, liší se místem nebo směrem „artikulace“ např. čekat/život; 20/200. Jiné znaky se liší pouze tvarem ruky např. kurz/nemoc.

Lineárnost by jsme v českém jazyce přirovnali ke skladbě slov a vět. Což se řídí podle určitých pravidel. Hlavně musíme všechny informace (slova) řadit jednotlivě za sebou. Znakový jazyk se oproti českému jazyku odlišuje simultánností. Ta umožňuje sdělení několika informací naráz. Jednu zprávu můžeme „řici“ znakem a zároveň druhou vyjádřit např. mimikou (pocity které určitou činnost doprovázely, způsob jakým daný děj probíhal) nebo směrem pohybu ruky (př. při popisu cesty – byla dlouhá se spoustou zatáček, do kopce, ostře zatáčela doleva...). To vše lze sdělit při jednom znaku. Čili informaci, na kterou by jsme v českém jazyce použili minimálně pět slov ve znakovém jazyce ji můžeme vyjádřit třemi znaky (př. Cesta z domu do lesa je dlouhá a do kopce.).

- B) Znakovost – Jazyk je tvořen jednotkami, pod kterými si můžeme v českém jazyce představit např. slovo. V českém znakovém jazyce je to např. znak. Více o znaku jako jednotce jazyka je již v předchozí kapitole Znak.
- C) Dvojitý členění – Do prvního členění řadíme takové jednotky, na které je vázaný význam (znaky, slova). Pokud tyto jednotky rozložíme, získáme fonémy, ty spadají do členění druhého. Tyto členění jsou atributy českého jazyka i znakového jazyka, díky tomuto aspektu je označujeme za jazyky přirozené.
- D) Produktivnost – Pod tímto pojmem si představujeme, „že v jazyce existuje jednak určitý omezený soubor prostředků, jednak omezený počet pravidel, jak tyto prostředky kombinovat; jazyk je schopen z těchto prostředků za pomoci pravidel vytvářet nekonečné množství spojení. Znakový jazyk jde v jistém smyslu v produktivnosti dokonce ještě dále než jazyk mluvený. Má totiž jednak slovní zásobu pertifikovanou (tzv. „frozen forms“ =znaky, jejich podoba je ustálena a v aktuálním použití se nemění) a jednak slovní zásobu produktivní. (Slánská Bimová, Okrouhlíková, 2008, s. 30) Produktivní slovní zásoba obsahuje jazykové prostředky, jejichž různým skládáním můžeme vytvářet slova, znaky. Ve znakovém jazyce najdeme několik znaků pro jedno slovo. Nelze tedy, aby ke každému slovu

českého jazyka byl přiřazen jeden konkrétní znak českého znakového jazyka. Vždy najdeme u některých znaků několik variant.

- E) Svěbytnost – Tato vlastnost jazyka nám umožňuje mluvit o různých časech (minulosti, přítomnosti, budoucnosti), smyšlených věcech či určování podmínek.
- F) Historičnost – Jako většina věcí i jazyk podléhá vývoji a postupem času se mění. Prochází vývojem ontogenetickým a fylogenetickým. Ontogenetický vývoj chápeme jako osvojování si (mateřského) jazyka dítětem podle jazykového vzoru (nejčastěji jim bývá jeden z rodičů). Fylogenetickým vývojem rozumíme vývoj jazyka během delšího časového úseku. Tento vývoj můžeme zaznamenat např. porovnáním naší slovní zásoby či mluvy s vlastními prarodiči i rodiči. Sama jsem se setkala s tím, že starší generace ukazuje některé znaky trochu jinak než generace mladší.

(Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008)

2.3.2 Další rysy přirozeného jazyka

„V roce 1960 byla v USA publikována studie Charlese Francise Hocketta The Origin of Speech, v níž autor definuje 13 rysů, které odlišují přirozený jazyk od jiných komunikačních systémů, zejména pak od komunikace zvířat.“ (Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008, s. 34)

- Audio-orální povaha – Audio znamená zvuk, slovo orální můžeme vysvětlit jako ústní nebo zvukovou řeč. Což znamená, že jazyk při verbální komunikaci vnímáme sluchem. Hocket se na tomto shoduje s dalšími uznávanými lingvisty. Připouští i vizuálně-motorickou povahu jazyka, do které se řadí psaná forma jazyka a znakový jazyk. Ty, ale nejsou při komunikaci tak často užívané jako jazyk mluvený. Vizuálně-motorickou formou komunikace využívají převážně lidé se sluchovým postižením, které jim znemožňuje užívání audio-orální komunikace.
- Schopnost transmise a směrového příjmu – Jsme schopni sluchem rozpoznat, z kterého směru se zvuk šíří. Tudíž i když k nám mluvčí bude stát zády, budeme ho slyšet, protože zvuk se od něj šíří všemi směry.
- Přechodnost a pomíjivost – Slovo slyšíme v tu chvíli, kdy je vyřčeno. Stejně tak znak můžeme vidět jen v tu chvíli, kdy je znakován. *„Přechodnosti a pomíjivosti jazykového sdělení lze čelit jeho přenosností v čase a prostoru.“* (Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008, s. 34)

- Vzájemná zaměnitelnost – Kdokoliv může být řečníkem i posluchačem. Jsme schopni zopakovat přesně to, co řekl někdo jiný.
- Plná zpětná vazba – Jsme schopni kontrolovat sami sebe, co a jak říkáme.
- Specializace – Tento rys patří spíše k českému jazyku, jelikož jde o věc, která nás lidi odlišuje třeba od zvířat. A tím jsou naše artikulační orgány (rty, spodní čelist, jazyk, měkké a tvrdé patro, hlasivky, zuby, dásně), které jsou uzpůsobeny k řeči.
- Sémantičnost – Na každý nosič se váže nějaký význam, proto si pod každým můžeme představit konkrétní věc či jev.
- Arbitrárnost – Arbitrárnost znamená, že není přímá či jiná souvislost mezi jazykovým označením a tím co pojmenovává. Stejně je to i s některými znaky ve znakovém jazyce.
- Diskrétnost – *„Základní jazykové jednotky (fonémy) jsou vždy zařaditelné do jedné z několika jasně definovaných tříd. V jazyce neexistuje žádný postupný, pozvolný přechod mezi nimi, přestože v reálném světě mohou zvuky tvořit kontinuum. Např. vyslovujeme a slyšíme vždycky „P“ nebo „B“, nikdy jejich směsici.“* (Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008, s. 35)
- Přemístitelnost – Můžeme ji srovnat s již dříve popsanou svébytností. Je zde ale třeba zmínit přenos jazyka (sdělení, data...) bez nutné přítomnosti mluvčího na daném místě. Lze sdělení a informace uchovávat. Český jazyk můžeme psanou formou a znakový jako video soubory na DVD a CD.
- Produktivnost – Umožňuje skládání slov či znaků různě za sebe do větných celků, třebaže nesmyslných, které můžeme slyšet poprvé a stejně jim budeme rozumět.
- Přenos tradic – Lidé oproti zvířatům nemají komunikační systém vrozený. Rodí se ale s předpokladem pro naučení jazyka. Za příznivých podmínek jako jsou dobrý jazykový vzor a podnětné prostředí si děti jazyk postupně osvojí.
- Dvojitý členění – Nosič lze rozložit na jednotlivé části, které můžeme různými kombinacemi skládat zpět do celků. Čímž vznikají nová jazyková označení (nosiče). V českém jazyce např: slovo „KOS“ rozložíme na K, O, S a změníme-li postavení písmen, vznikne slovo „SOK“. Ve znakovém jazyce např. znaky „čekat“ a „život“ mají stejné postavení rukou a prstů, orientaci dlaní, měníme ale směr znaku.

V současnosti se k těmto rysům přidává navíc:

- Reflexivnost – Schopnost jazyka. Tzv. ve znakovém jazyce můžeme popisovat znakový jazyk či o něm mluvit. Stejně tak mluvený jazyk nám umožňuje mluvit o mluveném jazyku. Reflexivnost tedy znamená, že přirozený jazyk má možnost popisovat sám sebe.
- Naučitelnost – Jazyk se může naučit kdokoli, kdo má pro to předpoklad (pro mluvený jazyk je důležité mít v pořádku orofaciální oblast, artikulační orgány a do jisté míry i sluch; pro český znakový jazyk by jsme měli mít plně funkční horní končetiny, v opačných případech se znakový jazyk pozmění a přizpůsobí se např. člověku s postižením individuálně, aby mohl komunikovat alespoň s jeho nejbližším okolím).
- Neomezenost rozsahu – Jazyk není omezen ve vyjadřování a rozsahu, stále je tu možnost nových označení.
- Nezávislost na stimulu – Funkce jazyka není podmíněna stimuly.
- Kontextová přiměřenost – Jazyk můžeme přizpůsobovat podle nastalých okolností.
- Kreativnost – Možnost vytváření obrovského množství různých vět, kterým budeme my i ostatní schopni porozumět.
- Závislost na struktuře – Každý jazyk má svoji gramatiku, která je důležitá aby ve vyjadřování daným jazykem nevznikal chaos.

(Slánská Bímová, Okrouhlíková, 2008)

3 Číslovky

3.1 Číslovky v českém jazyce

„Číslovky jsou slova významu číselného; označují počet, pořadí apod; např. tři, sto, pátý, trojnásobný apod. Ve větě se chovají jako jména podstatná nebo přídavná, někdy i jako příslovce (třikrát).“ (Havránek, Jedlička, 1985, s. 46.) Podle Jandové (in Hubáček, Jandová, Svobodová, 1996) je význam množství jediným společným znakem slov, řazených do tohoto slovního druhu.

Číslovky podle Havránka a Jedličky (1985) můžeme rozdělit do dvou základních skupin:

- Číslovky určité – udávají přesný počet a lze je zapsat číslem.
- Číslovky neurčité – zapíšeme pouze slovem a nedozvíme se z nich konkrétní údaj, pouze neurčité označení (mnoho, málo, několik, několikrát, několikrát, několikrát).

Tyto dvě skupiny dále rozděluje podle významu na:

1. Číslovky základní – ptáme se otázkou: Kolik? Vyjadřují určitý počet. Lze je zapisovat číslem i slovem (1, 3, 10, 50, 100, jeden, tři, deset, padesát, sto...)
2. Číslovky řádové – ptáme se otázkou: Kolikátý? Vyjadřují pořadí a jsou-li zapsány číslicí, píše se za nimi tečka (6. patro, 15. května, 4. ročník závodů, Karel IV.) Ovšem v případě letopočtů, dat psaných zlomkem, stránek, kapitol, paragrafů, označení dílů, svazku knih či ročníku časopisu, označení městských obvodů a čtvrtí nebo stojí-li číslice za jménem, tečka se nepíše.
3. Číslovky druhové – ptáme se otázkou: Kolikrát? Vyjadřují množství (dvoje, dvojí, troje, patero, devatero...).
4. Číslovky násobné – ptáme se otázkou: Kolikrát? nebo Kolikanásobný? Vyjadřují, kolikrát se určitá věc stala či kolikrát se znásobila (jednou, pětkrát, desetkrát, stokrát, dvojnásobný, pětinásobný...)

3.2 Číslovky v českém znakovém jazyce

Z různých publikací se můžeme dozvědět několik základních věcí. První je, že číslovky se dělí na určité a neurčité. Druhou věcí je informace, že číslovky patří mezi jazykové univerzálie.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka vydala v roce 2008 DVD s názvem Číslovky v českém znakovém jazyce, které bylo inspirováno bakalářskou prací Heleny Šebkové, která se touto problematikou také zabývala. Zde se můžeme dozvědět, že číslovky mají stejný profil jako ostatní znaky znakového jazyka a samozřejmě je lze také rozčlenit na jednotlivé úseky. Tyto úseky se nazývají aspekty či parametry znaku. Řadíme sem pohyb, místo artikulace, tvar ruky, orientace prstů, orientace dlaně. Skládáním těchto parametrů vzniká široká škála číslovek a číselných údajů.

Samotné číslovky dělíme podle významu:

1. číslovky základní (př. jedna, čtyři, pět, dvanáct, dvacet)
2. číslovky násobné (př. jednou, dvakrát, pětkrát, desetkrát, stokrát)
3. číslovky druhové (př. dvojí, dvoje, paterý, tisícero, tisícerý)
4. číslovky řadové (př. první, čtvrtý, desátý, třicátý, stý)
5. číslovky dílové (př. půl, polovina, třetina, pětina, desetina)
6. číslovky úhrnné (př. dvě, tré, patero, osmero, desatero)
7. číslovky souborové (př. dvoje, čtvery, desatery, patnáctery)
8. číslovky skupinové (př. dvojice, čtveřice, šestice)

(Servusová, 2008)

Klasifikací číslovek v českém znakovém jazyce můžeme nalézt několik, největší problém je ale v tom, že se stále od sebe liší. Mají společnou pouze jednu skupinu a to číslovky základní. (Nováková, Šebková, 2008)

„Český znakový jazyk disponuje obrovským množstvím číselných znaků, jednu číslici (např. SEDM) je možné artikulovat mnoha různými způsoby podle toho, jaké substantivum kvantifikuje. (Servusová, 2008, s. 32) Číslovka SEDM bude při artikulaci vypadat rozdílně, podle toho v jakém významu bude řečena. Může mít tvar např. číslovky základní SEDM, číslovky násobné SEDMKRÁT, číslovky řadové SEDMÝ nebo číslovky souborové SEDMERY. Rozdíl poznáme nejen z artikulace, ale i z kontextu.

Šebková (2005) ve své práci uvádí vlastní dělení číslovek. Rozlišuje číslovky na 4 skupiny a jejich podskupiny:

1. číslovky základní – Vyjadřují základní kvantum. Číslovky od 1 do 10 jsou snadno pochopitelné i pro laika. Znakují se před tělem dlaněmi k sobě, počet natažených prstů znamená číslo, které chceme vyjádřit. Další číslovky od 11 výše nejsou už tak zřejmé.
2. číslovky řadové – Používáme je, chceme-li vyjádřit nějaké pořadí.
 - 2.1 číslovky řadové I. – Řadíme sem číslovky, kterými sdělujeme přesné datum. Přesně daný pohyb „řadovosti“ dodržujeme u číslovek do 19. Od 20 výše „řadovost“ naznačujeme jen u druhé číslice. Pozor, ale u číslovek zakončených 0 (př. dvacátý, padesátý, sedmdesátý) a na číslo 22, ty znakujeme stejně jako číslovky základní.
 - 2.2 číslovky řadové II. – Slouží pro znázornění pořadí (např. kolikátí jsme se umístili v soutěži či závodu, řadíme-li děti podle jejich stáří). Způsob artikulace těchto číslovek se liší od předešlého. Tím znakujeme čísla od 1 do 10 a číslovky vyšší ukážeme jako číslovku základní, plus přidáme znak pro místo.
 - 2.3 číslovky řadové III. – Používáme je pro vyjadřování daného např. ročníku ve škole, pořadí v lavici. Číslovky 1 až 10 mají opět specifický způsob artikulace. Pro sdělení vyššího čísla použijeme číslovku v základním tvaru, plus přidáme znak pro to, co chceme vyjádřit (např. ročník, řada)
3. číslovky násobné – Vyjadřují násobky, či kolikrát nějaký děj proběhl.
 - 3.1 číslovky násobné I. – Používají se v případech, chceme-li někomu sdělit, kolikrát nějaká činnost nebo děj proběhl. Znovu číslovky můžeme rozdělit do tří skupin, v nichž každé mají opět svou vlastní artikulaci. První samostatnou skupinu tvoří číslovka jednou. Do druhé skupiny patří číslovky od dvakrát až do číslovky pětkrát. A poslední skupinou jsou číslovky sedmkrát a výše.
 - 3.2 číslovky násobné II. – Chceme-li vyjádřit, jak často probíhá určitý děj v daném časovém období. Číslovky jednou až pětkrát se artikulují jinak než číslovky vyšší.
 - 3.3 číslovky násobné III. – Vyjadřují kolikrát je něco násobeno (např. třikrát, šestkrát, dvojnásobek, čtyřnásobně). Číslovky šestinásobně a více artikulujeme stejně jako vyšší číslovky násobné II.
 - 3.4 číslovky násobné IV. – Těmito číslovkami znázorňujeme, pokolikáté určitý děj probíhá nebo pořadí věcí či osob. Artikulace číslovky první anebo poprvé se liší od číslovek druhý, podruhé, které mají stejná pravidla pro artikulaci až do číslovky desátý, desátém.
4. číslovky speciální – Užívají se ve speciálních případech.

4.1 číslovky obrácené – Obrácené se jim říká, protože při znakování je dlaň/ě otočené směrem ven od těla. Patří sem poslední čísla přesně daného letopočtu, školní výsledky (známky) nebo městské části.

4.2 číslovky ikonické – Mají své specifické užití „*např. při ukazování poslední číslice v letopočtu, čísla dresu sportovního hráče nebo věku člověka (pokud končí čísla šest až devět). Šest až devět se také používají při ukazování hodin (ve smyslu časových údajů). Další ikonické číslovky jedna, čtyři a pět uijeme, chceme-li ukázat konkrétní část Prahy, ikonické číslovky dvě a tři se používají v matematice (mocniny, metry čtvereční, metry krychlové).*“ (Nováková, Šebková, 2008, s. 22)

4.3 číslovky specifické – Patří sem číslovky, které jsou odlišné od ostatních a to nejen podobou, ale i použitím. Řadíme sem číslovky ve významu např. „*pouze jeden, jediný, ještě jeden, pouze dva, ještě dva, my dva, vy dva, oni tři/čtyři, jich pět.*“ (Nováková, Šebková a kol., 2008, s. 23)

(Nováková, Šebková, 2008)

Šebková (sec. cit. in Nováková, Šebková 2008) navíc ještě zvlášť člení znaky číslovek, kterými vyjadřujeme čas a finanční údaje. Jejich specifický projev označujeme jako inkorporaci. Pojem inkorporace se používá, když číslovka je pouze část znaku a zbytek tvoří (většinou to bývá) podstatné jméno. Oba dva znaky spojíme a artikuluji se jako jeden (např. čtyři koruny, tři minuty).

- Časové údaje – V tomto případě lze inkorporovat číslovky od jedné do deseti se znaky minuta, hodina, den, měsíc. V případě, kdy se jedná o roky a chceme sdělit např. stáří dítěte, použijeme opět inkorporaci číslovek jedna až deset se znakem rok. Chceme-li ale hovořit o určitém časovém úseku (šesti a více let) ukážeme číslovku a zvlášť znak pro léta. I přesné ukazování hodin tvoří širokou a speciální kapitolu se svými pravidly. Pro lepší orientaci si hodiny můžeme rozdělit do několika skupin. První zahrnuje jednu až pět hodin, u nich nerozlišujeme, zdali se jedná o odpoledne nebo noc. Další skupiny tvoří šest až devět hodin, deset hodin. U jedenácti a dvanácti hodin odlišujeme, jde-li o dopoledne, poledne, večer nebo půlnoc jinou artikulací znaku. Odlišuje se i artikulace hodiny od půl jedné do půl páté od artikulace hodin půl šesté až do půl desáté. Jako další skupiny můžeme uvést časový údaj čtvrt a tři čtvrtě, za X minut (za deset, pět...) celá nebo celá hodina a X minut (pět, deset...) u těchto skupin znakuje minuty a je zde důležité dodržet určité pořadí znaků, abychom dosáhli správného významu.

- Finanční údaje – Při vyjadřování haléřů a korun se opět užívá inkorporace. Koruny můžeme rozdělit ještě na tři skupiny, jedna až deset korun, celé desítky korun až do devadesáti a sto až pět set korun, které se liší formou artikulace. Částky, které nevyjadřují celé desítky, stovky nebo jsou vyšší než šest set korun, už neukazujeme v inkorporaci, ale ukážeme prvně znak pro cenu a potom znak pro danou základní číslovku.

(Nováková, Šebková, 2008)

Praktická část

3 Kde se provádělo výzkumné šetření

3.1 MŠ a ZŠ pro sluchově postižené v Brně

Škola má zajímavou a dlouhou historii. Poprvé byla otevřena v roce 1832 jako Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně. Byl to druhý takovýto ústav u nás (první byl v Praze). Do roku 1860 se zde vyučovalo v německém jazyce. Děti se učily odezírat a orální řeč. V ústavu působil i Jan Valíček, který dal vzniknout první české čítance pro neslyšící. V roce 1865 byl ústav rozšířen a jeho kapacita se výrazně navýšila. Roku 1894 vznikl další ústav v Ivančicích, kam byly převedeny všechny děti české národnosti. Brněnský ústav měl sloužit výhradně dětem národnosti německé. Navštěvovalo ho až 125 žáků. Roku 1919 byl ústav zrušen a jeho budova zabrána státem. Změna přišla až v roce 1926, kdy v Brně vznikla na nátlak rodičů alespoň jedna třída jako pobočka ivančického ústavu. V roce 1951 tato pobočka začala fungovat samostatně a v roce 1956 získala novou provizorní budovu.

V současné době se škola nachází v městské části Řečkovice na Novoměstské ulici, kde je spojena s běžnou základní školou. Mateřská škola, první 2 třídy základní školy, internát a speciálně pedagogické centrum najdeme ve vedlejší části Brna a to v Lesné na Šrámkově ulici. Mateřskou a základní školu navštěvuje 63 dětí. Výuka je založená na bilingvistu. Žáci se ve škole učí podle učebních plánů, osnov pro sluchově postižené a dokonce i podle osnov pro běžné základní školy. Pro některé žáky jsou vytvářeny individuální vzdělávací plány.

3.1.1 Bilingvismus

Podle Potměšila (2003, s. 181) je bilingvální ta osoba, „*kteřá plynule používá dva jazyky a dovede se přizpůsobit dvěma kulturním prostředím. Pro neslyšící osobu to znamená schopnost komunikace znakovým jazykem i českým jazykem a z hlediska kulturního je schopna se orientovat v kultuře Neslyšících i slyšících.*“

V publikaci Janotové a Svobodové (1998) zjistíme, v čem spočívá základ bilingvální komunikace u neslyšících. Podstatné je, že se dítě už od raného dětství učí znakový jazyk,

který je jeho mateřským jazykem a tím také komunikuje se svým okolím. Jazyk majoritní společnosti (u nás český jazyk) se učí jako druhý jazyk a osvojuje si ho skrze čtení a psaní. Až si dítě plně neučí znakový jazyk a chápe i čtený text, přechází se k poslednímu kroku, což je orální komunikace.

Ve škole je důležitá působnost neslyšícího i slyšícího učitele. Neslyšící učitel s dětmi komunikuje formou znakového jazyka a působí tím na jejich rozvoj řeči a myšlení. Slyšící učitel ke komunikaci využívá mluvenou řeč, učí děti psát a tím napomáhá jejich socializaci a integraci do majoritní společnosti. (Krahulcová, 2001)

3.2 SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené v Olomouci

Tato škola byla založena v roce 1894 v Lipníku nad Bečvou, kde do roku 1950 byla jako Zemský ústav pro hluchoněmé. Poté se změnila na ZŠ pro žáky se zbytky sluchu v Olomouci (na Svatém Kopečku) až do roku 1999. K 1. září 1999 se škola přesunula do zrenovované bezbariérové budovy na ulici Kosmonautů, tam je dodnes.

Škola spadá pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Najdeme zde MŠ pro sluchově postižené s kapacitou 24 dětí. ZŠ pro sluchově postižené (navštěvují ji i žáci s kombinovanými vadami) pro maximálně 100 žáků. Praktickou školu dvouletou. Internát, kde mohou být ubytováni všichni žáci školy. Speciálně pedagogické centrum a další.

Základní škola je tvořena z prvního stupně, který je od 1. do 6. třídy a druhým stupněm od 7. do 10. Třídy. Výuka podle školního vzdělávacího programu je přizpůsobena podle individuálních potřeb jednotlivých žáků a je založena na totální komunikaci. V hodinách používají názorné předměty, obrázky, videozáznamy (DVD, videokazety) a někdy i počítače.

3.2.1 Totální komunikace

Totální komunikaci definuje Krahulcová (2001, s. 34) jako „*komplexní komunikační systém, který v sobě spojuje všechny použitelné komunikační formy (akustické, vizuální, slovní, neslovní, manuální, atd.) k dosažení účinného a obousměrného dorozumívání se sluchově postiženými a mezi nimi navzájem.*“

Světová federace neslyšících uvedla typické rysy totální komunikace, které Krahulcová (2001) doplnila a znějí takto:

- V systému totální komunikace se uznává právo neslyšících dětí na jejich plnohodnotný rozvoj. Pro správný rozvoj osobnosti neslyšících dětí by se měli lidé z jejich blízkého okolí naučit formu komunikace, kterou děti používají (znakový jazyk, jiné formy alternativní a augmentativní komunikace).
- Totální komunikace umožňuje užívat všechny komunikační formy. Důležité je využívání zbytků sluchů a rozvoj mluvené řeči.
- Lidé z okolí neslyšícího dítěte by měli (hlavně v jeho přítomnosti) mezi sebou komunikovat všemi formami, které využívá i dítě (např. mluvený a znakový jazyk). Tento rys je méně reálný, ale jeho dodržování by přineslo neslyšícím dětem stejné nebo alespoň podobné možnosti v získávání informací jako mají slyšící děti mezi slyšícími lidmi.
- Vizuálně-motorická komunikace se u dětí může rozvíjet velmi brzy, proto je důležité, aby se s totální komunikací začalo u dítěte v co nejranějším věku. Odezírání a výslovnost se rozvíjejí až později.
- Totální komunikace je plnohodnotný systém užívaný při vzdělávání, rehabilitaci, sociální a pracovní integraci. Totální komunikace je chápána jako celek, tudíž neupřednostňujeme v užívání znakový jazyk nebo mluvený jazyk, ale využíváme oba dva.
- Totální komunikace se snaží o rehabilitaci a také o integraci osob se sluchovým postižením do společnosti slyšících i neslyšících. Rehabilitace je zde myšlena ve smyslu vzdělávání.
- Totální komunikace nabízí možnost výběru z několika komunikačních forem podle individuálních možností a potřeb jedince.

4 Respondenti a použité metody

V brněnské i olomoucké škole pro sluchově postižené jsem měla k dispozici 5 respondentů (vyučujících). S každým jsem vedla krátké interview. Neslyšícím respondentům jsem položila 4 otázky (odpověď na otázku pod číslem 4 jsem si jen potvrdila, jelikož se dá předpokládat). Slyšících respondentů jsem se dotazovala na všech 5 otázek.

Otázky zněly:

1. Na jakém stupni učíte?
2. Kde jste se naučil/a znakový jazyk (škola, kurz, rodina...)?
3. V jakém městě jste se naučil/a znakový jazyk?
4. Užíváte znakový jazyk i mimo školu (práci)?
5. Užíváte číslovky ve výuce často?

Odpovědi:

	Brno					
Otázky	Odpovědi a jejich četnost					
Otázka číslo 1	první stupeň (MŠ)	3 2	druhý stupeň	0	—	
Otázka číslo 2	VŠ (+ kurz)	1	škola pro sluch. postižené	2	kurz	2
Otázka číslo 3	Brno	4	Olomouc	1	jiné	0
Otázka číslo 4	ano	4	ne	1	výjimečně	0
Otázka číslo 5	ano	2	ne	3	málokdy	0
Slyšící/Neslyšící	slyšící	3	neslyšící	2	—	

	Olomouc					
Otázky	Odpovědi a jejich četnost					
Otázka číslo 1	první stupeň	2	druhý stupeň	3	—	
Otázka číslo 2	VŠ	3	zaměstnání (zdokonalení se v ZJ)	(4)	kurz	2
Otázka číslo 3	Brno	0	Olomouc	5	jiné	0
Otázka číslo 4	ano	0	ne	3	výjimečně	2
Otázka číslo 5	ano	2	ne	1	málokdy	2
Slyšící/Neslyšící	slyšící	5	neslyšící	0	—	

Dále jsem měla připravenou předlohu obsahující 27 slovních spojení obsahujících číslovky. Požádala jsem je, aby mi tyto krátké věty „přetlumočili“ do znakového jazyka.

V olomoucké škole pro sluchově postižené odmítli, abych je u znakování natáčela, proto jsem jako dokumentaci zvolila zapisování poznámek. V Brněnské škole s natáčením souhlasili, tudíž jsem mohla pořídit lepší záznam znaků, které následně budu mezi oběma školami porovnávat.

Předložené slovní spojení:

1. Dvanáct knih.
2. Dvacet dětí.
3. 3 z chování.
4. Třikrát jsem vyhrál.
5. Byl jsem tam desetkrát.
6. Třicátý první v řadě.
7. Půl sklenice vody.
8. Třetina koláče.
9. Čtvero ročních období.
10. Patery kalhoty.
11. Patnáctery ponožky.
12. Děti utvořily čtveřice.
13. 4. Února.
14. 20. Prosince.
15. 7. Třída.
16. 1. 9. 2011.
17. Praha 4.
18. Dres s číslem 18.
19. Zbyly pouze tři rohlíky.
20. Je mu 8 let.
21. Přijdu za 20 minut.
22. Je 11 hodin (dopoledne).
23. Je za 5 minut půl 6.
24. 5 korun.
25. 19 korun.
26. 461 korun.
27. 1000 korun.

5 Znaký zjištěné při výzkumném šetření

Do výzkumného šetření jsme se snažili zařadit všechny druhy číslovek, protože nás zajímal způsob jak je vyučující znakují nebo jak by daný problém sdělili dětem. Způsob znakování číslovek učitelé přizpůsobují svým žákům (např. v Olomouci jsou ve třídách i žáci s kombinovaným postižením, proto je třeba některé znaky zjednodušit).

Znaký jsou znakovány modelem, který preferuje pravou ruku.

Zjištěné znaky číslovek:

Číslovky základní

Dvanáct knih.

Znak pro *dvanáct*

Varianta číslo 1 – Brno

Levá ruka sevřená v pěst před tělem. Pravá na ní s dlaní orientovanou směrem ven, a nataženým palcem a ukazovákem. (viz. příloha 1)

Varianta číslo 2 – Brno

Obě ruce dlaní k sobě. Levá ruka v pěst s nataženým palcem. Pravá ruka s nataženým palcem a ukazovákem. (viz. příloha 2)

Varianta číslo 3 – Brno, Olomouc

Levá ruka v pěst, dlaní k tělu. Pravá před ní také dlaní k tělu s nataženým palcem a ukazovákem (viz. příloha 3)

Dvacet dětí.

Znak pro *dvacet*

Varianta číslo 1 – Brno, Olomouc

Preferovaná ruka před tělem, dlaní orientovanou k tělu s nataženým palcem a ukazovákem jde ze základního postavení (viz. příloha 4, obr. 4) obloukem dolů (viz. příloha 4, obr. 5).

Pro lepší pochopení je přiložen i pohled z boku (viz. příloha 5). Základní postavení najdeme pod obr. 6 a konečné postavení pod obr. 7.

Trojka z chování.

Znak pro *trojku* (z *chování*)

Varianta číslo 1 – Brno

Preferovaná ruka vychází z postavení před tělem, sevřená dlaň směřuje vlevo (viz. příloha 6, obr. 8). Ruka jde vpřed, natáhneme tři prsty, které v závěru směřují dopředu (viz. příloha 6, obr. 9).

Pro přesnější představu konečné postavení ruky je přiložen pohled z boku (viz. příloha 7).

Varianta číslo 2 – Brno

Preferovaná ruka před tělem, dlaní k tělu s třemi nataženými prsty (viz. příloha 8)

Varianta číslo 2 - Olomouc

Preferovaná ruka umístěna pod protější rameno, dlaní k tělu s třemi nataženými prsty (viz. příloha 9).

Číslovky násobné

Třikrát jsem vyhrál.

Znak pro *třikrát*

Varianta číslo 1 – Brno

Preferovaná ruka s třemi nataženými prsty vychází z postavení před tělem, dlaní orientovanou ven (viz. příloha 10, obr. 13). Jde směrem dolů do protější strany. Dlaň se otáčí k tělu a prsty směřují k protějšímu boku (viz. příloha 10, obr. 14). Poté ruka v tomto případě pravá, orientovaná dlaní k tělu jde z levé strany (viz. příloha 10, obr. 15) dolů doprava (viz. příloha 10, obr. 16).

Varianta číslo 2 – Brno

Nejprve ukážeme číslovku základní *tři*. Preferovaná ruka před tělem, dlaní k tělu s třemi nataženými prsty (viz. příloha 11, obr. 17). Poté přidáme „krát“. Preferovaná ruka dlaní od těla s nataženým ukazovákem „opíše“ pomyslné X (viz. příloha 11, obr. 18 - 21).

Varianta číslo 3 – Olomouc

Preferovaná ruka orientovaná dlaní k tělu s třemi nataženými prsty „opíše“ pomyslné X (viz. příloha 12, obr. 22 - 26).

Byl jsem tam desetkrát.

Znak pro *desetkrát*

Varianta číslo 1 – Brno

Obě ruce s rozevřenými dlaněmi orientovanými směrem ven (viz. příloha 13, obr. 27) se v zápěstí otočí směrem dolů. Dlaně směřují k tělu, prsty lehce dolů (viz. příloha 13, obr. 28). Poté se ruce vrátí do vyšší polohy, stále dlaněmi k tělu, prsty směřují nahoru (viz. příloha 13, obr. 29). Naznačíme krátce pohyb směrem dolů)

Varianta číslo 2 – Brno, Olomouc

Prvně ukážeme základní číslovku deset. Obě ruce s rozevřenými dlaněmi orientovanými k tělu (viz. příloha 14, obr. 30). +

Za základní číslovku přidáme znak krát. Preferovanou rukou se zdviženým ukazovákem „opíšeme“ X (viz. příloha 14, obr. 31 - 35).

Varianta číslo 3 - Olomouc

Obě ruce s rozevřenou dlaní k tělu s nataženými všemi prsty. „Opíšeme“ písmeno X (viz. příloha 15, obr. 36 – 39).

Číslovky řadové

Třicátý první v řadě.

Znak pro *třicátý první*

Varianta číslo 1 – Brno

První část znaku tvoří preferovaná ruka orientovaná dlaní k tělu s třemi nataženými prsty (viz. příloha 16, obr. 40).

Druhou část tvoří ruka orientovaná dlaní k tělu se vztyčeným palcem (viz. příloha 16, obr. 41).

Varianta číslo 2 – Brno

Tato varianta má stejný základ jako varianta předchozí, pouze přidáme pohyb do strany v obou částech znaku (v tomto případě pohyb vpravo) (viz. příloha 17).

Varianta číslo 3 – Brno, Olomouc

Prvně ukážeme znak *třicátý* jako základní číslovku 30. Preferovaná ruka dlaní k tělu s třemi nataženými prsty jde ze základního postavení (viz. příloha 18, obr. 46) obloukem

dopředu a dolů. Konečnou pozici najdeme v příloze 18, obr. 47. +

Znak *první*. Preferovaná ruka se zdvihnutým palcem (viz. příloha 18, obr. 48) jde do strany (viz. příloha 18, obr. 49).

Číslovky dílové

Půl sklenice vody.

Znak pro *půl*

Varianta číslo 1 – Brno

Levá ruka před tělem s dlaní orientovanou nahoru a prsty směřující dopředu. Pravá ruka s dlaní orientovanou dolů a prsty směřujícími doleva naznačuje nad levou dlaní polovinu (sklenice) (viz. příloha 19, obr. 50).

Varianta číslo 2 – Brno

Levá ruka před tělem, rozevřenou dlaní orientovanou dopředu a s prsty směřujícími nahoru. Pravá ruka před levou. Dlaň je orientovaná směrem dolů, prsty směřují doleva. Pravá ruka dělí levou (viz. příloha 20).

Varianta číslo 3 – Brno, Olomouc

Levá ruka orientovaná rozevřenou dlaní nahoru, prsty směřující dopředu. Do ní jakoby „řeže“ hřbetem ruky pravá, také s rozevřenou dlaní a prsty směřujícími doleva (viz. příloha 21).

Třetina koláče.

Způsob číslo 1

Znak pro *jedna třetina*

Varianta číslo 1 – Brno

K variantě 5 přidáme grafické znázornění.

Levá ruka před tělem, rozevřená dlaň orientovaná směrem nahoru, prsty směřující dopředu. Palcem a ukazovákem pravé ruky vyznačíme na levé dlani *třetinu*. Tyto dva prsty jsou sevřené na středu levé dlaně (viz. příloha 22, obr. 54). Ruka jde z dlaně směrem doprava a palec s ukazovákem se rozevírají (viz. příloha 22, obr. 55).

Pro přehled je uveden i pohled z boku (viz. příloha 23).

Varianta číslo 2 - Brno

Ukážeme číslovku základní tři. Preferovaná ruka před tělem, dlaní k tělu a třemi nataženými prsty (viz. příloha 27, obr. 68). +

Znázorníme tři díly. Levá ruka před tělem s dlaní orientovanou nahoru a prsty směřujícími dopředu. Na ní pravá ruka s dlaní směrem vlevo a prsty směřující také dopředu. Pravá ruka jde od levého palce, kde „sekne“ (viz. příloha 24, obr. 58). Přes střed levé ruky, kde také „sekne“ (viz. příloha 24, obr. 59) k malíčku, kde se zastaví (viz. příloha 24, obr. 60).

Varianta číslo 3 - Brno

Levá ruka před tělem s rozevřenou dlaní orientovanou nahoru, prsty směřující dopředu. Na ní pravá ruka s dlaní orientovanou také nahoru a s třemi nataženými prsty (viz. příloha 25, obr. 61). Pravou ruku „stáhneme“ k sobě a tři natažené prsty se sevrou (viz. příloha 25, obr. 62).

Varianta číslo 4 – Brno

Preferovaná ruka v postavení základní číslovky *jedna*. Ruka před tělem, dlaň je orientovaná k tělu, vztyčený palec (viz. příloha 26, obr. 63). Pohyb ruky vpravo (viz. příloha 26, obr. 64). +

Znázornění *třetiny*. Preferovaná ruka dlaní k tělu s třemi nataženými prsty (viz. příloha 26, obr. 65) udělá stejný pohyb vpravo (viz. příloha 26, obr. 66), jako předtím ruka artikulující *jedna*.

Varianta číslo 5 – Olomouc, Brno

Nejprve ukážeme základní číslovku *jedna*. Preferovaná ruka před tělem s dlaní orientovanou k tělu se vztyčeným palcem (viz. příloha 27, obr. 67). +

Třetinu znázorníme jako v předchozí variantě. Preferovaná ruka dlaní k tělu s třemi nataženými prsty (viz. příloha 27, obr. 68) udělá pohyb vpravo (viz. příloha 27, obr. 69).

Varianta číslo 6 – Olomouc

Znázorňuje *jednu třetinu* ve tvaru zlomku.

Znak *jedna* v tomto případě ukážeme stejně jak v předchozí variantě jako číslovku základní (viz. příloha 28, obr. 70). +

Naznačíme zlomkovou čáru. Dominantní rukou s dlaní otočenou dolů a zdviženým ukazovákem „opíšeme“ zlomkovou čáru (viz. příloha 28, obr. 71 – 72). +

Pod zlomkovou čarou ukážeme znak zastupující *třetinu*. Stejně jako u číslovky základní, preferovaná ruka dlaní k tělu se třemi nataženými prsty vyjadřuje číslo tři (viz. příloha 28, obr. 73).

Číslovky úhrnné

Čtvero ročních období.

Znak pro *čtvero*

Varianta číslo 1 – Brno

Preferovaná ruka je před tělem, dlaň orientovaná k němu. Čtyři natažené prsty (viz. příloha 29, obr. 74) se ohnou (viz. příloha 29, obr. 75).

Pro přehled je přiložen pohled z boku (viz. příloha 30).

Varianta číslo 2 – Brno

Preferovanou rukou znázorníme číslo *čtyři*. Ruka orientovaná k tělu se čtyřmi nataženými prsty (viz. příloha 31, obr. 77). +

Levá rozevřená dlaň orientovaná nahoru a prsty směřující dopředu. Pravá rozevřená ruka dlaní orientovanou vlevo rozděluje levou ruku na čtyři díly (viz. příloha 31, obr. 78 – 81).

Varianta číslo 3 – Brno, Olomouc

Ukážeme stejně jako číslovku základní *čtyři*. Preferovaná ruka dlaní k tělu se zdviženými čtyřmi prsty (viz. příloha 32).

Varianta číslo 4 – Olomouc

Levá ruka s rozevřenou dlaní směrem nahoru. Pravá s rozevřenou dlaní ji „rozsekává“ na čtyři díly (viz. příloha 33).

Varianta číslo 5 – Olomouc

Tento způsob získáme spojením variant 3 a 4.

Číslovky souborové

Patery kalhoty.

Znak pro *patery*

Varianta číslo 1 – Brno

Preferovaná ruka s rozevřenou dlaní orientovanou směrem ven a s prsty směřujícími nahoru (viz. příloha 34, obr. 85) se v zápěstí otočí dlaní k tělu (viz. příloha 34, obr. 86).

Varianta číslo 2 – Brno, Olomouc

Shoduje se s číslovkou základní *pět*. Preferovaná ruka s rozevřenou dlaní k tělu a nataženými všemi prsty (viz. příloha 35, obr. 87).

Patnáctery ponožky.

Znak pro *patnáctery*

Varianta číslo 1 – Brno

Levá ruka před tělem, dlaní k tělu se vztyčeným palcem. Za ní pravá ruka s rozevřenou dlaní orientovanou směrem ven a se všemi nataženými prsty (viz. příloha 36).

Varianta číslo 2 – Brno

Levá ruka dlaní k tělu se vztyčeným palcem a prsty směřujícími vpravo. K ní z pravé strany přitisknuta pravá ruka rozevřenou dlaní a prsty směřujícími nahoru (viz. příloha 37).

Pro lepší přehled je přiložen pohled z boku (viz. příloha 38).

Varianta číslo 3 – Brno, Olomouc

Shoduje se s číslovkou základní *patnáct*. Levá ruka sevřená v pěst, dlaní orientovanou k tělu. Pravá je před ní, dlaň směřuje k tělu s nataženými všemi prsty (viz. příloha 39).

Číslovky skupinové

Děti utvořily čtveřice.

Znak pro *čtveřice*

Varianta číslo 1 – Brno

Nejprve znárodníme číslo *čtyři*. Preferovaná ruka dlaní k tělu se čtyřmi nataženými prsty (viz. příloha 40, obr. 92). +

Obě ruce jsou spojeny pouze u zápěstí, směřují dlaněmi k sobě. Vytváří „misky“ (viz. příloha 40, obr. 93). Ruce se sevřou a dotýkají se i prsty (viz. příloha 40, obr. 94). Toto uděláme i u pravého boku, uprostřed prostoru před tělem a u levého boku.

Varianta číslo 2 – Brno

Začínáme znázorněním číslovky *čtyři*. Preferovaná ruka dlaní k tělu se čtyřmi nataženými prsty (viz. příloha 41, obr. 97). +

Preferovaná ruka zůstává ve stejném postavení. Přidá se levá. Orientovaná dlaní k tělu, prsty směřující vpravo. Pravá ruka se „protáhne „ levou. Toto provede na pravé straně, uprostřed a na levé straně artikulačního prostoru před tělem (viz. příloha 41, obr. 98 – 103).

Varianta číslo 3 – Brno

Opět začneme číslovkou *čtyři*. Preferovaná ruka dlaní k tělu se čtyřmi nataženými prsty (viz. příloha 42, obr. 104). +

Levá ruka před tělem s rozevřenou dlaní orientovanou směrem nahoru, prsty směřující ven. Pravá ruka dlaní dolů s ohnutými prsty vytvářející „otočenou miskou“ „skočí“ na levou dlaň umístěnou před pravou stranou těla. Poté se levá ruka přesune před tělo a potom na levou stranu. Pravá ruka ji následuje (viz. příloha 44, obr. 105 – 107).

Varianta číslo 4 – Brno, Olomouc

Základní tvar ruky je stejný jako u číslovky základní *čtyři*. Preferovaná ruka dlaní k tělu se čtyřmi nataženými prsty. *Čtveřice* naznačíme tahem ruky dolů. Začínáme před ramenem preferované ruky (viz. příloha 43, obr. 108) a ruka jde směrem dolů (viz. příloha 43, obr. 109). Poté stejný pohyb uděláme před tělem a před druhým ramenem (viz. příloha 43, obr. 110 – 113).

Vybrané příklady zastupující dělení podle Šebkové.

Číslovky řadové I

4. Února.

Znak pro *čtvrtého*.

Varianta číslo 1 – Brno, Olomouc

Základní postavení ruky se shoduje s číslovkou základní *čtyři*. Preferovaná ruka dlaní k tělu s nataženými čtyřmi prsty (viz. příloha 44, obr. 114) se z pozice před tělem „posune“ před rameno preferované ruky (viz. příloha 44, obr. 115).

20. Prosince.

Znak pro *dvacátého*

Varianta číslo 1 – Brno

Preferovaná ruka před tělem, dlaň orientovaná k tělu s nataženým palcem a ukazovákem (viz. příloha 45, obr. 116). Jde obloukem dopředu dolů a lehce do preferované strany (viz. příloha 45, obr. 117).

Varianta číslo 2 – Brno, Olomouc

Tento znak je stejný jako u řadové číslovky *dvacet*. Ruka jde ze základního postavení dlaní k tělu s dvěma nataženými prsty (viz. příloha 46, obr. 118) obloukem dolů a dopředu (viz. příloha 46, obr. 119).

7. Třída.

Znak pro *sedmá*

Varianta číslo 1 – Brno

Ukážeme číslovku základní *sedm* artikulovanou před ramenem (viz. příloha 47, obr. 120), která se „posune“ na střed artikulačního pole před tělo (viz. příloha 47, obr. 121) a ohneme konečky prstů (viz. příloha 47, obr. 122).

Zakončení znaku zde najdeme i z bočního pohledu (viz. příloha 48).

Varianta číslo 2 – Brno, Olomouc

Vycházíme ze základního postavení, které je stejné jako základní číslovka *sedm*. Obě ruce dlaní k tělu. Levá s nataženými všemi prsty, pravá s nataženým palcem a ukazovákem (viz. příloha 49, obr. 124) a ohneme konečky prstů (viz. příloha 49, obr. 125).

Speciální

1.9. 2011.

Znaky pro *prvního devátý dva tisíce jedenáct*

Varianta číslo 1 – Brno, Olomouc

Znak pro *prvního*. Tvar ruky je stejný jako u základní číslovky *jedna*. Preferovaná ruka orientovaná dlaní k tělu se vztyčeným palcem (viz. příloha 50, obr. 126). Dále jde ruka do strany (např. znakuji pravou rukou – ruka jde doprava) (viz. příloha 50, obr. 127).

+

Znak pro *devátý*. Z výchozí pozice, která je stejná jako u základní číslovky *devět*. Obě ruce orientované dlaní k tělu. Levá ruka se všemi nataženými prsty, pravá ruka se čtyřmi

nataženými prsty (viz. příloha 50, obr. 128). Ruce „klesnou“ níž (viz. příloha 50, obr. 129).

Dva tisíce ukážeme jako složeninu znaků. Znak *dva* je stejný jako u základní číslovky *dvě* (viz. příloha 50, obr. 130). + Znak pro *tisíc*. Jedna ruka s rozevřenou dlaní směřující do strany. Druhá ruka s rozevřenou dlaní směřující k tělu „zabodne“ prsty do dlaně druhé ruky (viz. příloha 50, obr. 131). +

Znak *jedenáct*, který ukážeme stejně jako číslovku základní. Jedna ruka v pěst, druhá před ní s dlaní k tělu a nataženým palcem (viz. příloha 50, obr. 132).

Rozdílly jsme našli až u artikulace roku *dva tisíce jedenáct*.

Varianta číslo 2 – Brno

Pro znak *dva tisíce*

Tato varianta je složenina znaku *dva* a *tisíc*. Levá ruka s rozevřenou dlaní orientovanou vpravo a prsty směřující dopředu. Pravá ruka dlaní k tělu s nataženým palcem a ukazovákem, který se „zabodne“ do levé dlaně (viz. příloha 51).

Pro znak *jedenáct*

Ruce dlaněmi k sobě se vztyčenými palci směrem nahoru se dotýkají (viz. příloha 52).

Varianta číslo 3 – Brno

Pro znak *jedenáct*

Levá ruka v pěst. Za ní pravá ruka s dlaní orientovanou ven a se vztyčeným palcem (viz. příloha 53).

Praha 4.

Znak pro číslovku *čtyři* jako označení čtvrti města

Varianta číslo 1 – Brno

Preferovaná ruka v základním postavení čísla *čtyři*. Ruka dlaní k tělu se čtyřmi nataženými prsty „opíše“ číslovku 4 (viz. příloha 54. Obr. 136 – 139).

Varianta číslo 2 – Brno, Olomouc

Tato varianta se shoduje s číslovkou základní *čtyři*. Preferovaná ruka orientovaná dlaní k tělu se čtyřmi nataženými prsty (viz. příloha 55).

Varianta číslo 3 – Olomouc

Preferovaná ruka před tělem s dlaní orientovanou ven a nataženými čtyřmi prsty (viz. příloha 56).

Varianta číslo 4 - Olomouc

Preferovaná ruka dlaní k tělu a nataženými čtyřmi prsty u sebe jde od nosu (viz. příloha 57, obr. 142) dopředu a prsty se roztáhnou (viz. příloha 57, obr. 143 - 144).

Ikonické

Dres s číslem 18.

Znak pro *osmnáct*

Varianta číslo 1 – Brno

Levá ruka v pěst s dlaní směřující vpravo se vztyčeným palcem. Spodem ji „kříží“ pravá ruka s dlaní otočenou vlevo a s třemi nataženými prsty (viz. příloha 58).

Pohled z boku najdeme v příloze 59.

Varianta číslo 2 – Brno, Olomouc

Znak vypadá stejně jako u číslovky základní. Levá ruka v pěst dlaní k tělu. Pravá je před ní dlaní ven s třemi nataženými prsty (viz. příloha 60).

Specifické

Zbyly pouze tři rohličky.

Znak pro *tři*

Varianta znaku 1 – Brno, Olomouc

Ukážeme stejně jako číslovku základní *tři*. Preferovaná ruka dlaní k tělu s třemi nataženými prsty (viz. příloha 61).

Časové údaje

Je mu 8 let.

Znak pro *osm* ve smyslu stáří

Varianta číslo 1 – Brno

Obě ruce před tělem směřují dlaní ven. Levá ruka se všemi nataženými prsty. Pravá s třemi nataženými prsty (viz. příloha 62).

Varianta číslo 2 – Brno

Ruce v postavení základní číslovky *osm*. Dlaně jsou orientovány k tělu. Levá ruka se všemi nataženými prsty. Pravá ruka s třemi nataženými prsty. Ruce udělají mírný pohyb od těla a zpět ve tvaru kruhu (viz. příloha 63, obr. 150 – 152).

Varianta číslo 3 – Brno, Olomouc

Znak *osm* ukážeme stejně jako číslovku základní. Obě ruce před tělem dlaní k němu. Na levé ruce natažené všechny prsty. Na pravé ruce natažené prsty tři. (viz. příloha 64).

Přijdu za 20 minut.

Znak pro *dvacet minut*

Varianta číslo 1 – Brno

Naznačíme číslovku základní *dvacet*, z jejíž artikulace rovnou přejdeme na artikulaci *minut*. Palec a ukazovák se spojí (co slabika to prsty „klapnou“ k sobě, čili 2x) (viz příloha 65).

Na artikulaci *minut* můžeme pohlédnout i z boku v příloze 66.

Varianta číslo 2 – Brno, Olomouc

Nejprve ukážeme počet. V tomto případě *dvacet*. Preferovaná ruka dlaní k tělu s nataženým palcem a ukazovákem (viz. příloha 67, obr. 159) poté pohyb obloukem dopředu a dolů jako u základní číslovky *dvacet* (viz. příloha 67, obr. 160). +

Znak pro *minutu/y* znakujeme vedle brady, kde je preferovaná ruka s roztáhlým palcem a ukazovákem (viz. příloha 67, obr. 161). Pro dokončení znaku se prsty sevrou (viz. příloha 67, obr. 162).

Je 11 hodin (dopoledne).

Znak pro *jedenáct* jako časový údaj

Varianta číslo 1 – Brno

Obě ruce dlaní k sobě se vztyčenými palci směrem nahoru jsou u sebe (viz. příloha 68).

Varianta číslo 2 – Brno

Levá ruka v pěst. Pravá ruka na levé, dlaň orientovaná směrem dolů, palec vztyčený (viz. příloha 69).

Varianta číslo 3 – Brno, Olomouc

Levá ruka v pěst, pravá ruka před ní dlaní k tělu s nataženým palcem (viz. příloha 70).

Varianta číslo 4 - Olomouc

Levá ruka v pěst, pravá ruka před ní dlaní k tělu s nataženým palcem (viz. příloha 71, obr. 166). Poté ruce „klesnou“ směrem dolů (viz. příloha 71, obr. 167).

Je za 5 minut půl 6.

Znaky pro *(za) pět minut půl šesté*

Varianta znaků číslo 1 – Brno, Olomouc

Znak *pět* ukážeme jako číslovku základní. Preferovaná ruka dlaní k tělu s nataženými všemi prsty. +

Klasický znak pro *minutu/y* je stále stejný. Znakujeme vedle brady, kde je preferovaná ruka s roztáhlým palcem a ukazovákem (viz. příloha 72, obr. 169). Pro dokončení znaku se prsty sevrou (viz. příloha 72, obr. 170). (V Brněnské škole pro sluchově postižené neměnili místo pro artikulaci minut. Ruka zůstala na stejném místě, kde artikulovala číslo pět). +

Znak *půl*. Levá ruka s rozevřenou dlaní směrem nahoru a prsty směřujícími dopředu. Pravá rozevřená ruka ji jakoby „řeže“ na půl (viz. příloha 72, obr. 171). +

Znak *šesté* neboli šest. Ukážeme jako číslovku základní. Obě ruce dlaní k tělu. Levá ruka se všemi nataženými prsty. Druhá ruka se zdviženým palcem (viz. příloha 72, obr. 172).

Rozdílnost byla zjištěna pouze mezi znaky *pět minut*

Varianta číslo 2 – Brno

Pro *pět minut*

Preferovaná ruka před tělem dlaní orientovanou vlevo. Všechny prsty natažené, palec je v opozici (viz. příloha 73, obr. 173). Poté se palec spojí s ostatními prsty (viz. příloha 73, obr. 174).

Pro přehled je přiložen pohled z boku (viz. příloha 74).

Finanční údaje

5 korun.

Znak pro *pět* ve smyslu peněz

Varianta číslo 1 – Brno

Preferovaná ruka před tělem dlaní orientovanou k němu. Všechny konečky prstů ohneme (viz. příloha 75)

Pohled z boku najdeme v příloze 76.

Varianta číslo 3 – Brno, Olomouc

Znak *pět* ukážeme jako číslovku základní. Preferovaná ruka před tělem orientovaná dlaní k němu s nataženými všemi prsty (viz. příloha 77).

19 korun.

Znak pro *devatenáct korun*

Varianta číslo 1 – Brno

Levá ruka v pěst. Pravá s rozevřenou dlaní ji „kříží“ spodem. Dlaň směřuje vlevo. (viz. příloha 78).

Pro lepší představivost je zde i pohled z boku (viz. příloha 79).

Varianta číslo 2 – Brno

Levá ruka v pěst. Pravá před ní také sevřená jen s nataženým palcem a dlaní orientovanou ven (viz. příloha 80).

Varianta číslo 3 – Brno, Olomouc

Znak *devatenáct* ukážeme stejně jako číslovku základní. Levá ruka v pěst, Pravá před ní orientovaná dlaní ven se čtyřmi nataženými prsty (viz. příloha 81).

461 korun.

Znak pro *čtyři sta šedesát jedna korun*

Varianta číslo 1 – Brno

Znak pro *čtyři sta*. Preferovaná ruka vychází z postavení jako u základní číslovky *čtyři*. Ruka před tělem orientovaná dlaní k němu se čtyřmi nataženými prsty (viz. příloha 82, obr. 184). Pro naznačení, že se jedná o *stovky*, přidáme pohyb. Ruka se vytočí dlaní ven. Celý pohyb ruky najdeme v příloze 82, obr. 184 – 186. +

Znak *šedesát* ukážeme jako číslovku základní. Základním postavením rukou jsou dlaně orientované k tělu. Na levé ruce natažené všechny prsty, na pravé ruce palec (viz. příloha 82, obr. 187). Obě ruce jdou obloukem dopředu a dolů (viz. příloha 82, obr. 188).

Znak *jedna* ukážeme také jako číslovku základní. Preferovaná ruka před tělem dlaní k tělu s nataženým palcem (viz. příloha 82, obr. 189).

Jinou možnost artikulace jsme našli pouze pro znak *čtyři sta*

Varianta číslo 2 - Olomouc

Znak pro *čtyři sta*. Preferovaná ruka dlaní k tělu se čtyřmi nataženými prsty ze základního postavení (viz. příloha 83, obr. 190) jde obloukem směřovaným k tělu dolů. Ruka končí s dlaní směřující lehce k zemi a prsty mírně před sebe (viz. příloha 83, obr. 192).

1000 korun.

Znak pro (jeden) *tisíc korun*

Varianta číslo 1 – Brno

Levá ruka s rozevřenou dlaní orientovanou vpravo, prsty směřují dopředu. Pravá ruka se vztyčeným palcem směřuje dlaní dolů a „zabodává“ palec do levé dlaně (viz. příloha 84).

Varianta číslo 2 – Brno

Levá ruka s rozevřenou dlaní orientovanou vpravo a prsty směřující nahoru. Pravá ruka otočená dlaní dolů s nataženými všemi prsty „zabodávajícími“ se do levé dlaně (viz. příloha 85).

Varianta číslo 2 – Brno, Olomouc

Znak *tisíc/e*. Levá ruka s rozevřenou dlaní orientovanou vpravo. Pravou rukou s rozevřenou dlaní orientovanou k tělu „bodneme“ prsty do dlaně levé ruky (viz. příloha 86, obr. 195).

6 Výsledky výzkumného šetření

Do zadávaných větných spojení jsme se snažili zahrnout většinu druhů číslovek, abychom zjistili, jestli jsou tak rozmanité jako v českém jazyce nebo jestli i jiné druhy nahrazují klasické základní číslovky.

Největší rozmanitost pro artikulaci různých číslovek byla v MŠ a ZŠ pro sluchově postižené v Brně. Dle našeho názoru tomu tak je, protože zde mezi respondenty byli i neslyšící vyučující.

V SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené v Olomouci jsou v některých třídách žáci s kombinovaným postižením, proto se jim musí upravovat některé znaky. Většinu číslovek tedy vyučující znakují v základním tvaru pro lepší pochopení.

Na artikulaci základních číslovek můžeme nahlédnout v publikaci od Růžičkové (1997)

Základní číslovky jak je znázorňuje Růžičková (2005) jsme mohli vidět i u všech respondentů z olomoucké školy. V Brně takto artikuloval číslovky základní pouze respondent, který se znakový jazyk učil v Olomouci.

Variant znaků zjištěných v brněnské škole bylo podstatně více než v olomoucké škole. Některé znaky se shodovaly a jen minimum znaků pozorovaných v olomoucké škole se u „brněnských“ respondentů nevyskytlo.

Můžeme tedy říct, že ani číslovky nevybočují z různorodosti znakového jazyka. I v rámci jedné školy se můžeme setkat s několika variantami artikulace číslovek.

Závěr

Cílem této práce bylo porovnat číslovky českého znakového jazyka na dvou školách pro sluchově postižené a to v Brně a Olomouci. Chtěli jsme zjistit, do jaké míry se číslovky liší a případně kolik variant je možné zaznamenat v rámci jedné školy.

Samotné výzkumné šetření probíhalo vždy osobně. V každé škole pro sluchově postižené jsem se sešla s pěti vyučujícími. Původní plán záznamu znaků bylo natáčení na videokameru, abychom mohli co přesněji znaky porovnat a zaznamenat do této práce. V olomoucké škole nikdo z respondentů s natáčením nesouhlasil. Tudíž jsem si dělala pouze poznámky, když respondenti znakovali slovní spojení, která najdeme v kapitole 4. V brněnské škole jsme se setkali s odlišnou reakcí na dotaz, zda je mohu při znakování natáčet. Všichni respondenti souhlasili. Na obou školách jsem poté s každým respondentem vedla krátký rozhovor o užívání znakového jazyka. Přesné otázky jsou uvedeny v kapitole 4.

Rozmanitost znaků jsme zaznamenali v brněnské škole. To přisuzujeme tomu, že mezi respondenty byli jeden neslyšící vyučující a jeden těžce nedoslýchavý vyučující. V olomoucké škole jsme se s více variantami pro jedno zadání setkali minimálně.

Všechny zjištěné varianty znaků jsou v této práci popsány a doloženy fotografiemi pro přesnější představu.

Seznam literatury

ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda (přehled a slovníky)*. Praha : Pražská imaginace, 1997. 460 s. ISBN 80-7110-183-4.

ERHART, A. *Základy jazykovědy*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 187 s. ISBN 14-397-84.

HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A. *Stručná mluvnice česká*. Praha: SPN, 1985. 224 s. bez ISBN.

HORÁKOVÁ, R. *Sluchové postižení : úvod do surdopedie*. 1. vyd. Praha : Portál, 2012. 160 s. ISBN 978-80-262-0084-0.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu - 2. díl*. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1998. 328 s. ISBN 80-7216-075-3.

HUBÁČEK, J., JANDOVÁ, E., SVOBODOVÁ, J. *Čeština pro učitele*. 1. vyd. Opava : OPTYS, 1996. 303 s. ISBN 80-85819-41-4.

JANOTOVÁ, N., SVOBODOVÁ, K. *Integrace sluchově postiženého dítěte v mateřské a základní škole*. 2. vyd. Praha : Septima, 1998. 64 s. ISBN 80-7216-050-8.

KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*. 2. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 62 s. ISBN 978-80-87153-94-9.

KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2001. 304 s. ISBN 80-246-0329-2.

POTMĚŠIL, M. *Čtení k surdopedii*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 218 s. ISBN 80-244-1766-3.

RŮŽIČKOVÁ, M. *Učíme se českou znakovou řeč*. 1. vyd. Praha : Septima, 1997. 119 s. ISBN 80-7216-029-X.

SERVUSOVÁ, J. *Kontrastivní lingvistika – český jazyk x český znakový jazyk*. 2. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 77 s. ISBN 978-80-87218-30-3.

SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, P., OKROUHLÍKOVÁ, L. *Rysy přirozených jazyků. Český znakový jazyk. Lexikografie. Slovníky českého znakového jazyka*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 215 s. ISBN 978-80-87153-91-8.

SOURALOVÁ, E. *Surdopedie I*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 56 s. ISBN 80-244-1007-9.

SOURALOVÁ, E. *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami se sluchovým postižením*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 46 s. ISBN 978-80-244-1630-4.

Ostatní zdroje

NOVÁKOVÁ, R., ŠEBKOVÁ, H. *Číslovky v českém znakovém jazyce* [DVD]. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. cit. [2012-05-15]. ISBN 978-80-87153-04-8.

Zákon č. 155/1998 SB., *o znakové řeči a o změně dalších zákonů* [online]. [cit. 2012-05-31].

Dostupný z www: <http://sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb98155&cd=76&typ=r%3E>

Zákon č. 384/2008 Sb., *o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob* [online]. [cit. 2012-05-25].

Dostupný z www: <http://www.czsp.cun.cz/index.php?clanek=4>

SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené v Olomouci. [online]. [cit. 2012-05-29].

Dostupný z www: <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=2070109>

Seznam příloh

- Příloha 1 znak Dvanáct (varianta číslo 1)
- Příloha 2 znak Dvanáct (varianta číslo 2)
- Příloha 3 znak Dvanáct (varianta číslo 3)
- Příloha 4 znak Dvacet (varianta číslo 1)
- Příloha 5 znak Dvacet (pohled z boku)
- Příloha 6 znak Trojku (z chování) (varianta číslo 1)
- Příloha 7 znak Trojka (pohled z boku)
- Příloha 8 znak Trojka (z chování) (varianta číslo 2)
- Příloha 9 znak Trojka (z chování) (varianta číslo 3)
- Příloha 10 znak Tříkrát (varianta číslo 1)
- Příloha 11 znak Tříkrát (varianta číslo 2)
- Příloha 12 znak Tříkrát (varianta číslo 3)
- Příloha 13 znak Desetkrát (varianta číslo 1)
- Příloha 14 znak Desetkrát (varianta číslo 2)
- Příloha 15 znak Desetkrát (varianta číslo 3)
- Příloha 16 znak Třicátý první (varianta číslo 1)
- Příloha 17 znak Třicátý první (varianta číslo 2)
- Příloha 18 znak Třicátý první (varianta číslo 3)
- Příloha 19 znak Půl (sklenice) (varianta číslo 1)
- Příloha 20 znak Půl (sklenice) (varianta číslo 2)
- Příloha 21 znak Půl (varianta číslo 3)
- Příloha 22 znak Jedna třetina (varianta číslo 1)
- Příloha 23 znak Jedna třetina (pohled z boku)
- Příloha 24 znak Jedna třetina (varianta číslo 2)
- Příloha 25 znak Jedna třetina (varianta číslo 3)
- Příloha 26 znak Jedna třetina (varianta číslo 4)
- Příloha 27 znak Jedna třetina (varianta číslo 5)
- Příloha 28 znak Jedna třetina (varianta číslo 6)
- Příloha 29 znak Čtvero (varianta číslo 1)
- Příloha 30 znak Čtvero (pohled z boku)
- Příloha 31 znak Čtvero (varianta číslo 2)
- Příloha 32 znak Čtvero (varianta číslo 3)

Příloha 33 znak Čtvero (varianta číslo 4)
Příloha 34 znak Patery (varianta číslo 1)
Příloha 35 znak Patery (varianta číslo 2)
Příloha 36 znak Patnáctery (varianta číslo 1)
Příloha 37 znak Patnáctery (varianta číslo 2)
Příloha 38 znak Patnáctery (pohled z boku)
Příloha 39 znak Patnáctery (varianta číslo 3)
Příloha 40 znak Čtveřice (varianta číslo 1)
Příloha 41 znak Čtveřice (varianta číslo 2)
Příloha 42 znak Čtveřice (varianta číslo 3)
Příloha 43 znak Čtveřice (varianta číslo 4)
Příloha 44 znak Čtvrtého (varianta číslo 1)
Příloha 45 znak Dvacátého (varianta číslo 1)
Příloha 46 znak Dvacátého (varianta číslo 2)
Příloha 47 znak Sedmá (třída) (varianta číslo 1)
Příloha 48 znak Sedmá (pohled z boku)
Příloha 49 znak Sedmá (třída) (varianta číslo 2)
Příloha 50 znaky Prvního devátý dva tisíce jedenáct (varianta číslo 1)
Příloha 51 znak Dva tisíce (varianta číslo 2)
Příloha 52 znak Jedenáct (varianta číslo 2)
Příloha 53 znak Jedenáct (varianta číslo 3)
Příloha 54 znak Čtyři (označení čtvrti města) (varianta číslo 1)
Příloha 55 znak Čtyři (označení čtvrti města) (varianta číslo 2)
Příloha 56 znak Čtyři (označení čtvrti města) (varianta číslo 3)
Příloha 57 znak Čtyři (označení čtvrti města) (varianta číslo 4)
Příloha 58 znak Osmnáct (varianta číslo 1)
Příloha 59 znak Osmnáct (pohled z boku)
Příloha 60 znak Osmnáct (varianta číslo 2)
Příloha 61 znak Tři (varianta číslo 1)
Příloha 62 znak Osm (varianta číslo 1)
Příloha 63 znak Osm (varianta číslo 2)
Příloha 64 znak Osm (varianta číslo 3)
Příloha 65 znak Dvacet minut (varianta číslo 1)
Příloha 66 znak Dvacet minut (pohled z boku)

Příloha 67 znak Dvacet minut (varianta číslo 2)

Příloha 68 znak Jedenáct (varianta číslo 1)

Příloha 69 znak Jedenáct (varianta číslo 2)

Příloha 70 znak Jedenáct (varianta číslo 3)

Příloha 71 znak Jedenáct (varianta číslo 4)

Příloha 72 znak (za) Pět minut půl šesté (varianta znaků číslo 1)

Příloha 73 znak Pět minut (varianta číslo 2)

Příloha 74 znak Pět minut (pohled z boku)

Příloha 75 znak Pět (korun) (varianta číslo 1)

Příloha 76 znak Pět (korun) (pohled z boku)

Příloha 77 znak Pět (korun) (varianta číslo 2)

Příloha 78 znak Devatenáct (korun) (varianta číslo 1)

Příloha 79 znak Devatenáct (korun) (pohled z boku)

Příloha 80 znak Devatenáct (korun) (varianta číslo 2)

Příloha 81 znak Devatenáct (korun) (varianta číslo 3)

Příloha 82 znak Čtyři sta šedesát jedna (korun) (varianta číslo 1)

Příloha 83 znak Čtyři sta (varianta číslo 2)

Příloha 84 znak Tisíc (korun) (varianta číslo 1)

Příloha 85 znak Tisíc (korun) (varianta číslo 2)

Příloha 86 znak Tisíc (korun) (varianta číslo 3)

Přílohy

Příloha 1

Obr. 1

Příloha 2

Obr. 2

Příloha 3

Obr. 3

Příloha 4

Obr. 4

Obr. 5

Příloha 5

Obr. 6

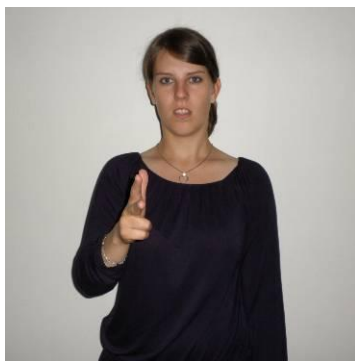

Obr. 7

Příloha 6

Obr. 8

Obr. 9

Příloha 7

Obr. 10

Příloha 8

Obr. 11

Příloha 9

Obr. 12

Příloha 10

Obr. 13

Obr. 14

Obr. 15

Obr. 16

Příloha 11

Obr. 17

Obr. 18

Obr. 19

Obr. 20

Obr. 21

Příloha 12

Obr. 22

Obr. 23

Obr. 24

Obr. 25

Obr. 26

Příloha 13

Obr. 27

Obr. 28

Obr. 29

Příloha 14

Obr. 30

Obr. 31

Obr. 32

Obr. 33

Obr. 34

Obr. 35

Příloha 15

Obr. 36

Obr. 37

Obr. 38

Obr. 39

Příloha 16

Obr. 40

Obr. 41

Příloha 17

Obr. 42

Obr. 43

Obr. 44

Obr. 45

Příloha 18

Obr. 46

Obr. 47

Obr. 48

Obr. 49

Příloha 19

Obr. 50

Příloha 20

Obr. 51

Příloha 21

Obr. 52

Obr. 53

Příloha 22

Obr. 54

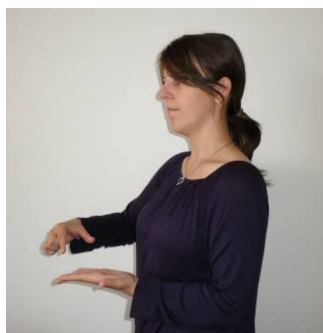

Obr. 55

Příloha 23

Obr. 56

Obr. 57

Příloha 24

Obr. 58

Obr. 59

Obr. 60

Příloha 25

Obr. 61

Obr. 62

Příloha 26

Obr. 63

Obr. 64

Obr. 65

Obr. 66

Příloha 27

Obr. 67

Obr. 68

Obr. 69

Příloha 28

Obr. 70

Obr. 71

Obr. 72

Obr. 73

Příloha 29

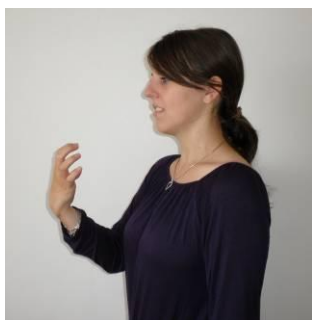

Obr. 74

Obr. 75

Příloha 30

Obr. 76

Příloha 31

Obr. 77

Obr. 78

Obr. 79

Obr. 80

Obr. 81

Příloha 32

Obr. 82

Příloha 33

Obr. 83

Obr. 84

Příloha 34

Obr. 85

Obr. 86

Příloha 35

Obr. 87

Příloha 36

Obr. 88

Příloha 37

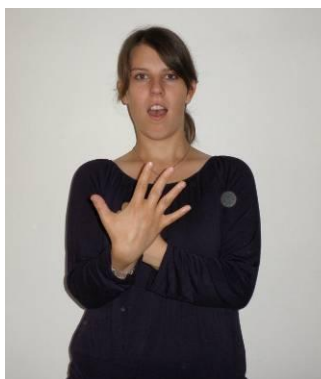
Obr. 89

Příloha 38

Obr. 90

Příloha 39

Obr. 91

Příloha 40

Obr. 92

Obr. 93

Obr. 94

Obr. 95

Obr. 96

Příloha 41

Obr. 97

Obr. 98

Obr. 99

Obr. 100

Obr. 101

Obr. 102

Obr. 103

Příloha 42

Obr. 104

Obr. 105

Obr. 106

Obr. 107

Příloha 43

Obr. 108

Obr. 109

Obr. 110

Obr. 111

Obr. 112

Obr. 113

Příloha 44

Obr. 114

Obr. 115

Příloha 45

Obr. 116

Obr. 117

Příloha 46

Obr. 118

Obr. 119

Příloha 47

Obr. 120

Obr. 121

Obr. 122

Příloha 48

Obr. 123

Příloha 49

Obr. 124

Obr. 125

Příloha 50

Obr. 126

Obr. 127

Obr. 128

Obr. 129

Obr. 130

Obr. 131

Obr. 132

Příloha 51

Obr. 133

Příloha 52

Obr. 134

Příloha 53

Obr. 135

Příloha 54

Obr. 136

Obr. 137

Obr. 138

Obr. 139

Příloha 55

Obr. 140

Příloha 56

Obr. 141

Příloha 57

Obr. 142

Obr. 143

Obr. 144

Příloha 58

Obr. 145

Příloha 59

Obr. 146

Příloha 60

Obr. 147

Příloha 61

Obr. 148

Příloha 62

Obr. 149

Příloha 63

Obr. 150

Obr. 151

Obr. 152

Příloha 64

Obr. 153

Příloha 65

Obr. 154

Obr. 155

Obr. 156

Příloha 66

Obr. 157

Obr. 158

Příloha 67

Obr. 159

Obr. 160

Obr. 161

Obr. 162

Příloha 68

Obr. 163

Příloha 69

Obr. 164

Příloha 70

Obr. 165

Příloha 71

Obr. 166

Obr. 167

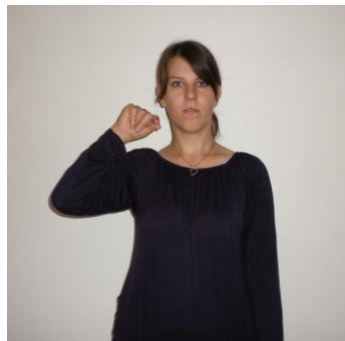
Příloha 72

Obr. 168

Obr. 169

Obr. 170

Obr. 171

Obr. 172

Příloha73

Obr. 173

Obr. 174

Příloha 74

Obr. 175

Obr. 176

Příloha 75

Obr. 177

Příloha 76

Obr. 178

Příloha 77

Obr. 179

Příloha 78

Obr. 180

Příloha 79

Obr. 181

Příloha 80

Obr. 182

Příloha 81

Obr. 183

Příloha 82

Obr. 184

Obr. 185

Obr. 186

Obr. 187

Obr. 188

Obr. 189

Příloha 83

Obr. 190

Obr. 191

Obr. 192

Příloha 84

Obr. 193

Příloha 85

Obr. 194

Příloha 86

Obr. 195

Anotace

Jméno a přímení:	Lenka Lipovská
Ústav nebo katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Kučera
Rok obhajoby:	2012
Název práce:	Číslovky v českém znakovém jazyce
Název práce v angličtině:	Numerals in czech sign language
Anotace práce:	Práce pojednává o číslovkách v českém znakovém jazyce. Konkrétně je zaměřena na porovnání artikulace různých druhů číslovek v SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené v Olomouci a MŠ a ZŠ pro sluchově postižené v Brně.
Klíčová slova:	Neslyšící, neslyšící, český znakový jazyk, číslovky
Anotace práce v angličtině:	The work deals with the numerals in the Czech sign language. Specifically focused on comparing different types of articulation numerals in secondary schools, elementary schools and kindergartens for the hearing impaired in Olomouc and the nursery and primary schools for the hearing impaired in Brno.
Klíčová slova v angličtině:	Deaf, hearing impaired, Czech sign language, numerals
Počet příloh v práci:	86 příloh
Rozsah práce:	47 stran
Jazyk práce:	Český jazyk